

Школа нумізматики

Монетні двори на теренах України (від минулого до сьогодення)

Раїса Ягушева-Омельянич (Київ)

Coinage in Ukrainian lands is twenty five centuries old, beginning from the time where town of the Northern Black Sea coast, which were founded by ancient Greek settlers-colonizers, had get the right to mint local coins. Coin emissions were carried out mainly by the states which incorporated in various time the Ukrainian territories.

Die Muenzpraegung auf dem ukrainischen Boden zahlt 25 Jahrhunderte seit der Zeit, als die Griechenstaedte am noerdlichen Schwarzmeerufer, wo sich griechische Kolonien etablierten, das Recht erhalten, Muenzen vor Ort zu praegen. Die Muenzpraegung erfolgte hauptsaechlich in den Laendern, denen zu verschiedenen Zeiten einzelne ukrainische Gebiete angehoerten.

Монетне виробництво на українських землях нараховує двадцять п'ять століть з того часу, коли міста Північного Причорномор'я, засновані давньогрецькими переселенцями-колоністами, отримали право випускати місцеві монети. Випуски монет здійснювали, головним чином, країни, до складу яких у різні часи входили окремі українські території.

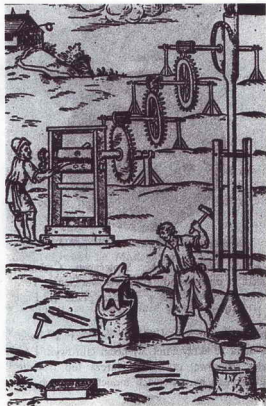
Звичайні монетні двори як державні, так і приватні, розташовувалися у найзахисніших місцях - на територіях храмів, спочатку язичницьких, а згодом православних, у монастирських володіннях та у маєтностях правителів різних регіонів.

Ольвія - сучасне село Парутино Миколаївської обл. Засновано давніми греками на початку VI ст. до н.е. на правому березі Бузького лиману. Існувало тисячу років. Завдяки розташованому поблизу центру видобутку міді місто випускало у VI ст. до н.е. перші у світі бронзові монети-стріли, у V ст. до н.е. - бронзові монети-дельфінички та великі "аси", у IV ст. до н.е. - срібні тетрадрахми, у II ст. до н.е. - бронзові монети скіфського царя Скілура, у I ст. н.е. - мідні асарі і тетрасарі, також - срібні денарії і золоті статери сарматських царів Інєнсімея та Фарзою, у III ст. н.е. - мідні римські монети.

центром Нижньої Наддніпряниці. Місто випускало з початку IV ст. до н.е. мідні монети, згодом - срібні драхми, у III ст. до н.е. - золоті статери, у II-III ст. н.е. - мідні тетрасарії Римської імперії.

Ніконій - колишнє поселення на протилежному від міста Тіри березі Дністровського лиману Чорного моря (біля сучасного села Роксолани). У I половині V ст. до н.е. випущені литі монети скіфського царя Ск'іла, виготовлені за зразком ольвійських "асів".

Керкінітда - сучасна Євпаторія, названа так на честь понтийського царя Мітрідата VI Євпатора полководцем Діофантом у II ст. до н.е. Поселення відоме з VI ст. до н.е. Місто випускало з II половини V ст. до н.е. литі бронзові "аси", бронзові литі монети у вигляді стріл-риб, у середині IV - початку III ст. до н.е. - срібні і золоті монети (КЕРКІ та КЕРКІ), напр. IV - поч. III ст. до н.е. - мідні карбовані монети.

Ольвія. "Дельфін" з написом.
Бронза. V ст. до н.е.

Ольвія. Бронза. III ст. до н.е.

Тіра - сучасне місто Білгород-Дністровський. З VI ст. до н.е. місто належало ангам, які називали його Турісом. З того часу є головним економічним і культурним

Керкінітда. Мідь. IV ст. до н.е.

Керкінітда. Мідь. III ст. до н.е.

Пантікапей - сучасне місто Керч. Місто засноване давніми греками у VI ст. до н.е. Столиця Боспорського царства. Існувало тисячу років. Приблизно з 530 р. до н.е. у місті розпочався випуск монет, це - срібні триоболі та діоболі у VI - V ст. до н.е., у IV-III ст. до н.е. - золоті статери, срібні тетрадрахми та мідні монети. У I ст. до н.е. - срібні дідрахми,

Тіра. Драхма. Срібло. IV ст. до н.е.

мідні тетрахали та мідні оболі, у І-ІІ ст. н.е.
- золоті статери та бронзові подвійні денарії.

Пантікалей. Храм Аполлона.
Діобол. Срібло. V ст. до н.е.

Пантікалей. Обол. Мідь. IV ст. до н.е.

Пантікалей. Мітратед IV Евлатор.
109-63 рр. до н.е. Дідрахма. Срібло.

Пантікалей. Обол. Мідь. III ст. до н.е.

Пантікалей. Савромат I. 93/94-123/124 гг.
Статер. 396 р. н.е. - 99/100 р. Золото.

Пантікалей. Савромат I.
93/94-123/124 рр. Сестерцій. Мідь.

Пантікалей. Кртіс II. 1123/124-132/133 рр.
Статер. 428 р. н.е. - 131/132 р. Золото.

Пантікалей. Рескупорид II. 211/2-228/9 рр.
Статер. 508 р. н.е. - 211/2 р. Елктр.

Німфей - сучасне селище Героївка, що розташоване у 15 км від Керчі. Функціонувало як місто з VI ст. до н.е. до III ст. н.е. Випускалися автономні монети у II пол. V ст. до н.е.: срібні оболі, діоболі, тетроболі, геміоболі, тетартеморії, геміотетартеморії.

Німфей. Геміобол. Срібло. V ст. до н.е.

Німфей. Діобол. Срібло. V ст. до н.е.

Феодосія - сучасне місто Феодосія. Відоме з VI ст. до н.е. У XIII-XVI ст. генуезці та турки називали місто Кафою та Кузук-Стамбулом. У 1784-1788 рр. Феодосія - центр Таврійської губернії Російської імперії. Феодосія розпочала самостійні випуски монет наприкінці V ст. до н.е. і карбувала їх майже до 385 р. до н.е.: срібні драхми, оболі, тріоболі, діоболі, геміоболі, геміотетартеморії, а також - бронзові халкі, діхалки, тетрахалки, трилептони.

Місто Кафа з кінця XIII ст. до кінця XV ст. карбувало срібні дірхеми, у 1396-1471 рр. випускало генуезько-татарські монети, мідні пуло та денарії. У XVI ст. у місті карбували татарські срібні та мідні посріблені акче, мідні чхали.

На честь вояки Катерини II у приєднаний до Росії Крим у місті було відкрито Таврійський монетний двір, на якому карбувалися 20, 10, 5 та 2 копійки з літерами Т.М. (Таврійська монета).

Херсонес - територія сучасного міста Севастополя. Давньоруська назва - Корсунь. Засновано давніми греками з Гераклеї Понтіської наприкінці V ст. до н.е. У V ст. н. е. Херсонес увійшов до складу Візантійської імперії. Існувало близько двох тисяч років - до XV ст. Місто випускало монети з початку IV ст. до н.е. до поч. III ст. н.е. - срібні октоболі, мідні монети, золоті статери. Монетна справа міста відновилася за імператора Юстиніана (527-565). Випуск монет відбувався впродовж 600 років.

Херсонес. Маврікій Тиберіус (582-602).
Пентанумія. Мідь.

Херсонес. Василь I (867-886). Мідь.

Середня Наддніпрянщина - центральна частина України, обіймає частини сучасних Київської (без північних районів), Черкаської області, північні райони Кіровоградщини та західні райони Полтавщини. Ця територія у IX ст. увійшла до давньоруської держави - Київської Русі з центром у Києві.

З початку IX ст. на Середній Наддніпрянщині випускалися золоті і срібні паличкоподібні гривні-злитки різної довжини та ваги. Рахунок на гривню (лічильна гривня) вперше згадується у 882 р. у літописній "Повісті временних літ".

Київ - столиця держави Київська Русь та центр Київського князівства у IX-XIV ст. Наприкінці X - першій половині XI ст. у місті карбували латинки та срібляники Великих князів Володимира Святославича (982-1015), Святополка Окаянного (1015-1017), Ярослава Володимировича Музорого (1017-1057).

Київ. Володимир Святославич (982-1015).
Срібляник.

Київ. Святополк Окаянний (1015-1017).
Срібляник.

З II половини XI ст. до 1240 р. у Києві відливали срібні платіжні злитки - монетні

Київ. Володимир Ольгердович (1367-1395).
Денарій "Генязя". Срібло.

гривні київського князівства.

У II половині XIV ст. незалежний київський князь Володимир Ольгердович (1367-1395) карбував у Києві срібні гроші 1386 р. та срібні денарії ("пенязі") 1387-1390, 1390-1392, 1392-1395 рр. з князівським гербом та літерою "К" (Київ).

У 1395-1397 рр. київський князь Скиргайло Іоанн карбував у Києві срібні денарії ("пенязі").

Київ. Скиргайло Іоанн. Денарій ["пенязі"]. Срібло.

З листопада 1997 р. у Києві - столиці держави Україна - на Монетному дворі Національного банку України здійснюється карбування національної валюти - монетних "гривень" різних номіналів із нейзильберу, срібла, золота, а також сполучення різних металів.

Чернігів - центр Чернігівського князівства Київської Русі. Вперше згадується 907 р. в угоді князя Олега з греками. Топографія знаходок монетних гривень чернігівського типу XII-XIII ст. свідчить на користь гіпотези щодо їх місця виготовлення. Останню знахідку - скарб із 16 гривень чернігівського типу всіх відомих модифікацій - було виявлено навесні 1999 р. під час риття траншеї на заповідній території ринку.

Львів - засновано Галицько-Волинським князем Данилом Галицьким. Вперше згадується 1256 р. У найбільшому тоді місті Галицької (Червоної) Русі відкарбовано перші українські монети. Випуск монет розпочався у середині XIV ст. і тривав до 1414 або 1415 рр. Карбували мідні пуло, денарії ("пенязі") у 1350-1382 рр., срібні кварternики (напівгроші) за часів Казимира Великого (1333-1370), Людвигу Угорського (1370-1382), Владіслава Опольського (1371-1379). За часів Владіслава Ягелло (1386-1434) випускалися у 1399 р. срібні напівгроші руські (MONETA RUSSIE) та львівські (MONETA LEMBURG).

У XVII ст. монетний двір, розташований у будинку Якова Жидкевича на площі Ринок, 38 та 39, карбував:

у 1656-1657 рр. - орти та шостаки. Керівником монетного двору був Ієронім Піноцці (?-1676) - секретар королівської канцелярії Яна Казимира (1648-1668);

у 1660-1662 рр. - півтораки, шостаки, орти, талари, дукати. Керівником був Джованні Батіста Амаретті (на монетах його ініціали - "GBA");

у 1663 р. - всі вищезазначені монети, а також - тифни (тифми). Керівником був Анджей Тимф (на монетах його ініціали - "AT" або "ACPT").

Новгород-Сіверський - сучасне місто Чернігівської обл. Вперше згадується у літописі 1096 р., проте встановлено, що вже у 908 р. місто існувало як центр удільного князівства Київської Русі. В останню чверть XIV ст. князь Новгород-Сіверський Дмитро Корибут Ольгердович (1380-1392) карбував

срібні гроші з князівським гербом - ПЕ-ЧАТЬ (на аверсі) та татарською легендою (на реверсі).

Новгород-Сіверський.
Дмитро Корибут Ольгердович (1380-1392).
Гроші (1386 р.). Срібло.

Луцьк - сучасний центр Волинської обл. Вперше згадується у 1085 р. як Луцьск. Один із центрів монетного карбування Великого князівства Литовського. За часів правління Вітовта (1350-1430) у центрі удільного князівства - Луцьку у 1384-1388 рр. карбували литовські денарії ("пенязі") типу сліс-коломна ("литовський герб" та контрастиновані (із контрамаркою "коломна") татарські дірхеми.

Кам'янець-Подільський - сучасне місто Хмельницької обл. Вперше згадується у вірменських літописках 1062 р. Князь удільного Подільського князівства з центром у Кам'янці Федір Кориатович (1388-1393) випустив срібний денарій ("пенязі") із князівським гербом (на аверсі) та монограмою під короною (на реверсі) - готичні літери "C" (amenez) та "O" (pidum).

Кам'янець-Подільський.
Федір Кориатович (1388-1393).
Денарій ["пенязі"]. Срібло.

Лисянка - сучасний райцентр Черкаської обл. Засновано 1622 р.

У 1666-1673 рр. за гетьмана Правобережжя України Петра Дорошенка (1665-1676) у селищі функціонував фальшивомонетний двір під час війни Козацької держави

Підробний півторагровишк Сигізмунда III.

із Річчю Посполитою. Карбували підроби півторагровишків, а також підроби шостаки із знаком Львівського монетного двору 1656-1658 рр. та 1660-1663 рр., карбували коронні та литовські солди Яна Казимира (1648-1668), півтораки.

Садогура (Садогра) - сучасний Садгорський район міста Чернівці. Засновано 1770 р. завдяки діяльності у 1771-1774 рр. приватного монетного двору барона Петра Миколая Гартенберга-Садогорського (близько 1720 - близько 1780) - таємного радника польського короля, орендаря Краківської та Варшавської монетарень. Карбували монети для армійських платєжів у Молдові та Валахії під час російсько-турецької війни 1768-1774 рр.: мідні 3 денги та пара - 3 денги (1771), мідні та бронзові пара - 3 денги (1772) та 2 пара - 3 копійки (1772-1774), пробні мідні 5 копійок (1771), срібні пара - 3 денги (1772) та 2 пара - 3 копійки (1772-1773) мідні та срібні пара - 3 денги (1773).

Ознака монетного двору - "S" (Sadogura) на пара - 3 денги 1771 р. та пробних 5 копійках.

Садогура. Катерина II (1762-1796)
Пара - 3 денги. 1772 р. Мідь.

Солхат (Сурпат) - сучасне місто Старий Крим у Східному Криму. Вперше згадується у 1266 р. Карбування монет відбулося у 1375 р. (777 р.х.): ярмаки, дірхеми, пули. У містах Старий Крим та Чуфут-Кале (1299 р. назвали його Кирк-Ієр, розташований в околицях Бахчисарая) у 940-947 рр. хіджри карбувалися акче.

Бахчисарай - сучасне місто Бахчисарай. Місто засновано на початку XVI ст. ханом Хаджи-Гіреєм. Столиця Кримського ханства до 1783 р. (до приєднання Криму до Російської імперії). Хан Шахин-Гірей у 1781-1783 рр. (1195-1197 рр. х.) здійснив випуск монет, подібний до російських номіналів (від срібних рубля та полтвини до мідних денги, полушки, копійки, 5 коп. та 10 коп.); срібні-альтмишники, пастр, йірмилик, драхма, акче, ок, онлик, бешлик, 2 пара, пара, сим/акче; мідні - чхаль, кирмиз, мангір.

Використана література

1. Козубовський Г. Сіверські монети XIV ст. - НАН України, Київ, 1992.

2. Eugenius Ivanauskas, Robert J. Douchis. Coins of Lithuania 1386-1707. - Vilnius - Columbia, 1999.

2. Zwarycz W., Szlapinskiy W. Nowe materialy dotyczace mennicy lwowskiej. - "Wiadomosci Numizmatyczne", 1995.

А також праці провідних вчених-нумізматів України В. Анохіна і М. Котляра та публікації С. Пивоварова, О. Кагляна, В. Лебедева, К. Хромова, О. Мельникова, М. Загребні на сторінках журналу НіФ.